

A magyar ipar helyzete a békeszerződés után.

L'industrie hongroise après le traité de Trianon.

A magyar ipar helyzetét megvilágító, a mai Magyarország gyáriparát, közép- és kisiparát ismertető hivatalos adatok nincsenek. Csak a gyáriparra vonatkozólag készült az 1921. évről becslés alapján összeállítás, melyhez a szükséges adatokat a gyárak érdekképviselői és a közgazdasági életet alaposan ismerő szakemberek szolgáltatták.

A magyar ipar tartós, több évtizedre kiterjedő lendületes fejlődése szakadt meg a világháború kitörésével. A mai Magyarország gyáriparára vonatkozó tájékoztató adatok, a háború előtti Magyarország virágzó gyáriparát ismertető 1913. évi statisztikai felvétel eredményeivel szemben nagyon elszomorító képet adnak. Vigasztalásul csak az a körülmény szolgálhat, hogy a sok nehézség közepette, mellyel e kis ország ipara küzd, a gyógyulás jelei mutatkoznak, a háborút követő összeomlás, a forradalmak pusztításai és az ellenséges megszállás okozta károk után a fokozott munka javulást ígér, lehetőségeket, hogy a magyar ipar élni fog s az ország gazdasági talpraállásában számottevő erőtenyező lesz.

Az 1921. évi becslés szerint a mai Magyarországon 2115 gyári jellegű ipartelep dolgozik, a háború előtti Magyarország gyártelepeinek 20%-a, 269 gyárral kevesebb, mint ahány gyár a mai Magyarország területén az 1913. évben üzemben volt. A 2115 gyári üzemből 80 esik a vasiparra, 100 a fémpiparra, 205 a gépgyártásra és elektromos iparra, 404 a kő-, föld-, agyag- és üvegiparra, 304 a faiparra, 117 a bőriparra, 182 a textiliparra, 159 a papír- és sokszorosítóiparra, 359 az élelmezési iparra, végül 205 a vegyészeti iparra. A gyári vállalatok számának csökkenése nagyobb arányú a vasiparban, a kő-, föld-, agyag-, üvegiparban, a faiparban és az élelmezési iparban. Az ezekben az iparágakba tartozó gyári üzemek 1913-ban a gyári vállalatok 5·4 %-át (a vasipar), 21·9 %-át (kő- stb. ipar), 17·5 %-át (a faipar), illetőleg 18·9 %-át (az élelmezési ipar) tették, 1921-ben arányuk 3·8 %-ra, 19·1 %-ra, 14·3 %-ra, illetőleg 17·0 %-ra csökkent.

Az üzembeszüntetések legfőbb oka az általános gazdasági válság s az építkezések szünetelése mellett a fűtőanyag- és nyersanyaghiány. A gyártelepek számának csökkenése

azonban nem jelent ugyanoly nagyarányú üzembeszüntetést, mert a fűtőanyag- és nyersanyaghiány eleinte csak üzemredukcióval járt. Az utánpótlás megszűnése drágítja a termelést s csak ennek következménye, a fogyasztás csökkenése törli le a tőkeszegény vagy más okból kevésbé versenyképes üzemeket. Ha tehát a gyáriparra vonatkozó adatok alapján akarjuk az egész magyar ipar helyzetét vizsgálni, a gyári vállalatok számának csökkenése mellett gondolnunk kell arra, hogy az ipartelepek egy része nem szűnt meg, csak üzemredukció folytán elvesztette gyári jellegét. Gyáriparunk gyöngülésével tehát erősödött a középipar, mely, ha a konjunktúrák javulni fognak, biztos alapja a fejlődésnek.

E mellett a következtetés mellett szólnak a gyáripari üzemek teljesítőképességét jellemző adatok a gyártelepeken használt erőgépek lóerejének nagyságáról, melynek nagymérvű csökkenése általános üzemredukcióra enged következtetni. Az 1913. évi gyári törzskönyv adatai szerint ugyanis a Magyarbirodalomban átlag egy-egy gyártelep 158·6 lóerővel dolgozott, sőt a mai Magyarország területén az 1913. évben volt gyárak, a főváros és környékének fejlett gyáripara folytán, átlagban még nagyobb, 168·5 lóerőt használtak. 1921-ben Csonka-Magyarország egy-egy gyártelepére a gyáriparban használt összes lóerőnek csaknem egyharmada — átlag csak 59·1 lóerő jut. Az 1921. évi gyáripari termelésről összeállított becslésszerű adatok bármily elszomorítóak — hiszen a mai Magyarország területén az 1913. évben volt gyáripari termelésnek csak 44·6 %-áról szólnak, — de a bizakodó magyarság szívében mégis kell, hogy reményt gyujtsanak. Mert bár a termelés a felére szállt alá, mégis lényegesen kedvezőbb képet mutat, mint a gyári üzemekben használt erőgépek lóereje, mely, mint fentebb láttuk, 65·2 %-kal csökkent. A míg tehát a nyersanyaghiány — főleg a szénhiány — miatt számos erőgépet *le kellett* állítani, a szorgalmas munkáskéz tovább dolgozott, hogy lényegesen feljavítsa a gyáripar produkcióját.

Az 1921. évben az ipari termelés rendkívül nagy nehézségekkel küzdött. Különösen súlyosan érintette az ipart a szénhiány. A széntermelésnek mintegy harmadát elveszítve, s a pécsi szénbányák termeléséből, melyek a leg-

jobb minőségű szenet szolgáltatathatnák, napi 100 vagon fekete szénnek Jugoszlávia részére való átadására kötelezve, az Európaszerte mutatkozott szénhiány a megmaradt s a háború, a forradalmak és az ellenséges megszállás folytán legyengült magyar ipart is válságos helyzetbe juttatta.

Az 1913. évben az országnak 102·7 millió q belföldi szén állott rendelkezésére, melyhez a behozatali többlet folytán még 46·4 millió q, jóval nagyobb kalóriájú külföldi szén járult. Az 1919. évben a külföldről teljesen elzárt Magyarország megmaradt szénbányáiban mindössze 49 millió q szenet bányásztak ki. Ez a szén is túlnyomórésztben (76·7%) ipari célokra kevésbé alkalmas, félig érett barnaszén volt.

Az újonnan feltárt széntelepek igénybevételével s a fokozott szorgalommal megindult szénkitermelés mellett az ország széntermelése 1921-ben már 61·2 millió q-ára emelkedett, s így a külföldről behozott fekete-szénnel együtt 64·8 millió q szén állott az ország rendelkezésére; 32·2%-kal több, mint 1919-ben. Az ipari termelés fellendítésére azonban ez a mennyiség is kevésnek bizonyult.

A tüzelőanyag hiánya mellett nem kevésbé sújtotta iparunkat a nyersanyaghiány. A vasiparban a vasérc és nyersvas, valamint az öntődei koksz hiánya rendkívül megbénította a termelést. Fémiparunk a fémkohók elvesztése folytán csak hulladékokat dolgozhatott fel. A taipar boldogulását lehetetlenné tette erdőségeink 85·7%-ának elvesztése, amellyel együtt fűrésztelepeink legnagyobb része az utódállamok birtokába került. A papírgyártást szintén az erdőterületek elvesztése, a sokszorosítóipart pedig a papírhiány bénította meg. Ugyancsak súlyosan érintette a nyersanyaghiány a fonó-, szövő- és textilipart, s a rugyantagyártást; valamint az élelmezési ipar számos ágát a termőterületek s az állatállomány csökkenése miatt. A gabonatermő területek elvesztése a malomipart, a tészta- és sütőipart, szesz- és sörgyártást, egyéb mezőgazdasági területek elszakítása főleg a cukor- és dohánygyártást, az állatállomány csökkenése pedig a hús- és tejfeldolgozóipart hozta válságos helyzetbe. Nyersanyaghiánnyal küzdött végül a vegyészeti ipar csaknem minden csoportja.

Az 1921. évi gyáripari termelésről beszerzett adatok szerint számos iparágban visszaesett a termelőmunka a valutáris ingadozások miatt, több iparcsoportban az építőipar szünetelése miatt nincs munkaalkalom (lakatos, asztalos, aszfalt, cement-, téglagyártás stb.), mások a drágaság, illetőleg tőkehiány oká-

ból vagy a fogyasztás csökkenése, viszont mások külföldi gépek beszerzésének lehetetlensége miatt, — melyekre főleg az ellenséges megszállás által okozott károk helyrehozására lett volna szükség — csak redukált üzemmel dolgoztak. Legsúlyosabban mindenestre a nyersanyaghiány érintette az ipari termelést. Nemcsak azért, mert csaknem minden iparágra kiterjedt, hanem az ország kétharmad területének elvesztésével lekapcsolt, kitűnően berendezett gyárakon kívül számos ipartelep kénytelen volt üzemét a nyersanyag forrásaihoz közelebb, az ország elszakított területére áthelyezni s ezekkel a gyárakkal, valamint az elvesztett nyersanyagtelepekkel oly államok gazdagodtak, amelyekkel a magyar iparnak eddig is erős versenye volt.

Magyarország iparában a legfontosabb szerepet a malomipar és a gépgyártás tölti be. Főként mezőgazdasággal foglalkozó országunkban a malomipar fejlődése az ország agrikultúr jellegének természetszerű folyománya volt, amit igazol az is, hogy mindazok az iparok, amelyek létfeltétele intenzív mezőgazdaság, mint a szeszipar, cukoripar és egyéb élelmezési és élvezeti cikkeket gyártó iparok, az ország gazdasági életében szintén jelentős helyet foglaltak el.

Magyarország malomipara technikai berendezésével és őrlőképességével egész Közép-Európában kimagaslik, s nyugati értelemben vett nagyiparnak tekinthető. A kereskedelmi őrlésre berendezett malmok száma 1921-ben 95 volt, termelésük értéke az egész magyar gyáripari termelés értékének csaknem felét, 48·8%-át tette. Budapesten és környékén világhírű malmok épültek, melyekhez csak a hatalmas kanadai malmokat lehet hasonlítani. Budapest kedvező földrajzi fekvése, az előnyös vasúti és hajóközlekedés, valamint a főváros által létesített raktárak és elevátorok tették lehetővé a magyar malomipar kifejlődését. A malomipar exportképessége azonban, melyet az őrlési forgalom fokozása céljából történt kormányintézkedések az ország gazdasági életében oly jelentős tényezővé tettek, mert a malmok részére külföldi őrlési megbízásokat is biztosítottak, az ország fő gabonatermő vidékeinek, a Bácskának és a Bánát nak lekapcsolása folytán és a szomszédos államoknak a magyarországi malmok őrlési forgalmát akadályozó intézkedései miatt, válságossá vált. A malmok foglalkoztatása ma nehézségekkel jár, s ha a magyar malomipar régi piacát nem nyeri vissza, nemcsak továbbfejlődésére nincs remény, de az eddig elért magas színvonal alá kell esnie.

Magyarország gyáriparában a második helyet a gépgyártás foglalja el. Az 1921. évben 205 gépgyár állott üzemben, melyek becslés alapján 8231 millió korona értéket termeltek. A magyar gépipar a hatalmas német és osztrák gépgyártás szomszédságában, azok hatása alatt fejlődött, s ha arányaiban a német gépiparhoz mérten alul maradt is, néhány magyar gépgyár, berendezés és a produkció kiválósága tekintetében kiállta a versenyt az említett országok hasonló gyáraival. A magyar gépipar nyersanyagát túlnyomórészt az elszakított területről szerezte be, településében azonban főleg a munkásviszonyok miatt — miként a malomipar is — a nagyobb városokat és a közlekedési gócpontokat kereste fel, elsősorban tehát Budapesten és környékén fejlődött ki. Ez az oka, hogy a mai Magyarországon maradt gépgyárak száma és termelőképessége a Magyarbirodalom 1913. évi gépgyártásának közel 90%-át teszi. Nyersanyaghiány miatt, ideértve a nagyobb kalóriájú tüzelőanyagot, öntődei kokszot is, a magyar gépipar ezidőszert főleg gépjavítási munkára szorítkozik. A valutáris differenciák folytán azonban aránylag olcsóbban termel, ezért újabban exportlehetőségek is mutatkoznak. A háborús konjunktúrák hatása alatt megerősödött gépgyártás ugyanis, átszervezkedve békeiparra, elsősorban mezőgazdasági gépekben a hazai vásárlóképes keresletet meghaladó produkciót ért el. Főleg Olaszország és a Balkán felé irányuló exporttörekvései jobb jövővel biztathatnak, ha sikerülni fog némileg leküzdeni a szükséges nyersanyag és tüzelőanyag beszerzési nehézségeket. A magyar gépipara hazai szükségletek kielégítése és főleg az állami intézmények, vasút-, posta-, távirda-felszerelési munkálatai folytán is fejlődőképes lenne, ha a nehéz gazdasági viszonyok miatt nem kellene az állami beruházásokat a legmesszebbmenően redukálni.

A magyar vasipar, mely az országnak nagy mértékben fejlődő vasfogyasztásával arányosan erősödött és néhány, a legmodernebb berendezéssel rendelkező nagy vasgyár létesítésével az 1913. évben a magyar gyáripar *produkciónak* már 8·2%-át tette, 1921-ben a gyáripari termelés összértékében mindössze 5·0%-ot képviselt s az 1913. évi vasipari termelésnek alig egyötödét érte el.

A vasiparral kapcsolatosan, különösen a háborús konjunktúrák folytán, megizmosodott

fémipar szintén nagyon legyöngült. Mindkét iparág életerejét elvágta a nyersanyaghiány, amelynek hatását csak akkor fogja az ország a maga teljességében megérezni, ha megfognak indulni az építkezések.

Valamivel jobb a helyzet a textiliparban, mely a legnagyobb áldozatokkal felkarolt iparág volt Magyarországon. Létfeltételeit — elsősorban a gyapjút — a fejlett magyar állattenyésztés, a lent és a kendert a mezőgazdaság — biztosította. Újrendszerű, hatalmas gépekkel felszerelt fonó- és szövőipari gyárak az ország szükségletének nagy részét fedezni tudták és lehetővé tették a magyar gyapjútermelés belföldi feldolgozását. A nagyobb textilgyárak elhelyezkedése azonban olyan volt, hogy legnagyobb részük a békeszerződés következtében elveszett. Ma a magyar textilipar újjászervezése folyik, amely meglehetősen reményekkel biztat.

A magyar ipar helyzetéről, melybe a trianoni békeszerződés után jutott, a rendelkezésre álló becslésszerű adatokból, áttekintő képet nyerni nem lehet. Az ismert okok, amelyek a magyar közgazdasági élet minden ágára oly súlyosan nehezednek, az ipari termelésben is felismerhetők, pontos megfigyelésük és mérlegelésük azonban csak akkor volna lehetséges, ha az üzemi és munkásviszonyokról is volnának támogató adatok. Az 1921. évi gyáripari termelési és üzemi statisztikai felvétel, melynek sikerét az 1897. évi XXXV. t.-c. biztosítja, befejezéséhez közeledik, eredményei iparágak és területszerinti csoportosításban rövidesen az érdeklődők rendelkezésére fognak állani. Az 1921. évi hivatalos gyáripari statisztikai adatok már ismertetni fogják a gyáripari termelés létfeltételeit is: a munkásviszonyokat, az üzemi berendezést, a fűtőanyagok és nyersanyagok beszerzését s felhasználását, megvilágítva az energiagazdálkodás előtérben álló problémáját is. A gyáripari termelést iparcikkenként, az előállított összes iparcikkek termelési sorrendjében állapítják meg, kiterjeszkedve azokra a gyártmányokra is, amelyek magában a gyárban továbbfeldolgozásra kerülnek, tehát a gyáripari termelés menetében, mint nyersanyagok, vagy félgyártmányok szerepelnek. Az összefüggő — egymást kiegészítő, egymást magyarázó — adatok nyujtanak majd teljes áttekintő képet gyáriparunk mai állapotáról.

Farkasfalvi Sándor dr.